

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK
FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V MARIBORU
MARIBOR, SLOVENIJA
irena.stramljic@um.si

ZAKAJ SE SLOVENCİ NERADI ISTOVETIMO S SVOJO KOKOŠKO?

Zemljevid Slovenije spominja na kokoš in prav ta naravna danost je bila domiselno izkoriščena 1996, ko je nastala nekoč ena najbolj obiskanih slovenskih spletnih strani z imenom *Mat'Kurja*, ki jo je v podobi kure v slovenski narodni noši oblikoval ilustrator Tomaž Lavrič. Čeprav se živali iz pomenskega polja perutnina neredko uporabljajo kot državni simboli, maskote športnih klubov in podjetij, se Slovenci s kokošjo neradi identificiramo, niti je nismo razvili v dovolj razpoznavni atribut slovenskega turizma. Kje so vzroki? Odgovor se skriva najverjetneje v dejstvu, da smo Slovenci v zvezi najpogostejšimi leksemi v sinonimnem nizu *kokoš*, *kura*, *koklja*, *puta* in *putka* za pomen 'velika domača ptica s kratkim vratom in močnim telesom' na podlagi enostavnih kognitivnih shem, imenovanih predsodki in stereotipi, za poimenovano žival oblikovali več negativnih kot pozitivnih semov kolektivne ekspresije. To potrjujejo tudi številnejši frazemi te besedne družine z negativno kot pozitivno konotacijo.

Ključne besede: *frazeologija, živalski frazemi, konotacija, korpusna analiza, turistična identiteta*

1 Uvod

1.1 Zemljevid Slovenije spominja na kokoš in prav ta naravna danost je bila domiselno izkoriščena 1996, ko je nastala nekoč ena najbolj obiskanih slovenskih spletnih strani z imenom *Mat'Kurja*. Njen zaščitni znak je bila kokoš v slovenski narodni noši, ki jo je oblikoval ilustrator Tomaž Lavrič. Čeprav se živali iz pomenskega polja perutnina neredko uporabljajo kot državni simboli (npr. galski petelin), maskote športnih klubov (petelin angleškega nogometnega kluba Tottenham) in zaščitni znak podjetij (nekoč prepoznaven Podravkin petelin na jušnih koncentratih), se Slovenci s kokošjo neradi identificiramo, niti je nismo razvili v dovolj razpoznavni atribut slovenskega turizma.

1.2 Kje so vzroki? Verjetno ni naključje, da je v omenjenih primerih identifikacijsko vlogo prevzel petelin, tj. po izgledu privlačnejši kokošji samec z živobarvnim perjem, razkošnim repom, z živo rdečim bradljem in grebenom. Zaradi atraktivnega fizičnega izgleda in obnašanja se mu pripisujejo lastnosti, kot so ponos, bahavost, domišljavost in bojevitost. Po ljudskem verovanju pa petelin s petjem lahko napoveduje smrt, je metafora za ogenj (*rdeči petelin*) in s svojim petjem velja v kmečkem okolju za zgodnjega znanilca novega delovnega dne. V primerjavi s petelinom je kokoš mnogo

manj opazna po svoji zunanosti, čeprav je v marsičem koristnejša od svojega samca, saj skrbi za nov kokošji zarod in tudi v prehrani človeka je pomembnejša, saj mu nudi jajca, znana pa je tudi krepčilna moč kokošje juhe.

2 Sinonimni niz in korpusna raba

2.1 Za pomen 'velika domača ptica s kratkim vratom in močnim telesom' se v slovenščini najpogosteje po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1998; v nadaljevanju SSKJ) uporabljata *kokoš* in *kura*, ki ju *Slovenski pravopis* (2001) vendarle hierarhizira tako, da je *kokoš* nadrejen sinonim. Kot ljubkovalnica nastopa tudi *puta*; vsa poimenovanja pa imajo še možne modifikacijske tvorjenke *kokoška*, *kurica*, *putka*, *putkica*. Za samico, ki vali piščeta, je ustaljen izraz *koklja* in manjšalnica *kokljica*. Med pridevniškimi členi besedne družine pa prevladujeta *kokošji*, *kurji*, *kokljin* in *putin* z možnimi pridevniškimi oblikami iz naštetih modifikacijskih tvorjenk. Leksemska pestrost pa s tem še ni izčrpana, saj v slovenščini najdemo še več narečnih, ljubkovalnih, otroških in šaljevih sopomenskih izrazov (Keber 1996: 138): *ciba*, *cibka*, *čiba*, *čibika*, *čibka*, *čopka*, *čuča*, *čučika*, *čučka*, *čura*, *čurika*, *čurka*, *jarica*, *jarčka*, *kočka*, *koka*, *kokica*, *kokodajca*, *kokodajsa*, *kokodajska*, *kvočka*, *kvoka*, *kvokača*, *kvoklja*, *pipica*, *pipika*, *piška*. Tudi dialektološke raziskave potrjujejo, da si v slovenskih narečjih konkurirata leksema *kokoš* in *kura*, vsi drugi so redki in variantni. Z izrazom *kura* se oddaljujemo od južnoslovanskih in bližamo vzhodno- in zahodnoslovanskim jezikom, zato je danes pogostejša raba *kokoši* razumljiva s stališča interferenčnih vplivov bližnjih južnoslovanskih jezikov, čeprav je leksem *kura* po slovenskih narečjih bolj razširjen (Smole 2005: 269–284).

2.2 Živost slovarskih leksemov smo preverili v treh korpusnih virih, in sicer v milijardnem korpusu slovenščine Gigafida, v njegovi uravnoteženi različici Kres ter v specializiranem korpusu turističnih besedil TURK (Mikolič et al. 2009). Pri tem velja opozoriti, da relevantnih pojavitev ne dobimo za tiste lekseme, ki tvorijo homonimno ali enakoizrazno razmerje, in sicer velja to za *kura*¹ 'dieta', *puta*² 'brenta', kamor se uvrščajo še v korpusih najdene enakopisnice za hr. *put*, prislov npr. tri *puta*, samostalnik *puto* 'kip', priimek *Puto* in citatni izraz *output* 'rezultat, učinek' ter pridevnik *putin*, ki se enači še s pojavnico *Putin*, zamejitev zgolj na pridevnik pa rezultatov sploh ne da. Korpusi namreč niso stoodstotno razdvoumljeni in dobimo le skupni seštevek vseh pojavnic ne glede na pomen, živost ali neživost, občno ali lastno ime; v primeru *putin* celo ne glede na besedno vrsto. Število nerazdvoumljenih pojavnic je zato označeno z nadpisano zvezdico.

Preglednica 1. Pojavnost leksemov v korpusu Gigafida, Kres in TURK

Pojavnica	Gigafida	Kres	TURK
<i>kokoš</i>	10 923	1330	44
<i>kokoška</i>	1889	262	4
<i>kura</i> ¹ in <i>kura</i> ²	*10687	*1094	/
<i>kurica</i>	64	7	/

<i>puta</i> ¹ in <i>puta</i> ² in drugo	*1743	*160	*7
<i>putka</i>	364	108	/
<i>putkica</i>	4	/	/
<i>kokošji</i>	2502	339	/
<i>kurji</i>	5423	581	4
<i>putin</i> in <i>Putin</i>	*20 676	*545	/
<i>putkin</i>	2	2	/

3 Pogostost leksemov sinonimnega niza in njihova frazeotvornost

3.1 S stališča etimologije (Snoj 2003: 289, 290, 335, 596) sta poimenovanji *kokoš* in *koklja* izpeljani iz onomatopej, ki posnemata oglašanje; *puta* iz vabnega klica *put-put*; *kura* pa iz moške oblike **kūrъ* 'petelin', s pomenom 'kdor vpije, kriči'. Čas prvega zapisa v slovenščini sega v 16. stoletje za leksema *kura* in *kokoš* in v 18. stoletje za *kokolja* in *puta*.

Če upoštevamo *Slovar slovenskih frazemov* (2011) Janeza Kebra, ugotovimo, da sta iz niza nemodifikacijskih sinonimnih poimenovanj v njem zajeti samo dve slovarski iztočnici, in sicer le samostalnika *koklja* in *kura* (Keber 2011: 351, 438), ne pa tudi *kokoš* in *puta*. To navaja na sklep, da *kokoš* ni tako tipično frazeotvorna, raba samostalnika *puta* pa je omejena na pregovor.

3.2 Korpusni podatki iz Gigafide to potrjujejo, saj iskalni pogoji za nekaj izbranih frazemov izločajo leksem *kura* kot najpogostejšo sestavino (npr. *kura, najti, zrno* (118); *kura, spati* (127); *kura, brez, glava* (113); *polit, kura* (16); *moker kura* (13); *kura ali jajce* (137). Variantno sestavino *kokoš* pa v istih frazemih srečamo zelo redko (npr. *kokoš, najti, zrno* (2), npr. *Če se nekoliko pošalim: tudi slepa kokoš zrno najde; kokoš, spati* (17), npr. /.../ **je za lepši in svež videz treba hoditi spat s kokošmi ter vstajati, ko zapojejo petelini; kokoš, brez, glava** (28), npr. /.../ **se mi je zdelo, da letamo po igrišču kot kokoši brez glave; polit, kokoš** (1): **Oči se je počutil kot polita kokoš; moker kokoš** (2): **Palme so bile videti kot mokre ali oskubljene kokoši; kokoš ali jajce** (78): **Pa saj ne veš, kaj je prej, kokoš ali jajce**.

Pregovor s sestavinama *puta* (*Iz česar jasno sledi, da je treba za zmeraj odpraviti tudi pregovor jajce več kot puta ve* (otroci so pametnejši od staršev)) oz. *putka več kot piščice ve* (*»Kdaj je že piščice več vedelo kot putka!«*) se za vsako sestavino v milijardnem korpusu pojavi le po enkrat.¹

3.3 Iz korpusa razvidni frekvenčni podatki kljub nerazdvoumljenosti leksema *kura* vendarle omogočajo sklepanje, da je pogostejši leksem *kokoš* kot *kura*. Toda hkrati preverjanje sestavinske zapolnjenosti nekaterih frazemov z obema variantama pokaže, da je

¹ Iz teh podatkov je posledično pričakovana tudi tipična frazeološka raba pridevnika *kurji* (Keber 2011: 441): *dobiti kurjo kožo; dregniti v kurje oko; imeti kurjo kožo; imeti kurjo pamet; kurja polt oblije koga; pot se vleče kot kurja čreva; stopiti komu na kurje oko; debel kot kurje jajce; kurja smrt, kurji britof* itd., ki jih v prispevku ne obravnavamo.

v njih pogostejši leksem *kura*. Tovrstni neobstoj korelacije med siceršnjo frekvenco leksema in njegovo pogostnostjo v frazemu dejansko potrjuje dejstvo, da v frazeologiji govorimo o skrajno omejeni povezovalnosti oz. monokolokabilnosti sestavin, korpusni pristop pa povezovalnost kot preverljivo merilo le eksplicira (Gantar 2007; Kržišnik 2010: 87).

4 Frazemi s sestavinami *kura*, *kokoš*, *koklja* in *puta* glede na pozitivno ali negativno konotacijo

4.1 Temeljna lastnost frazemov je konotativnost, ki je, kot navaja Ristićeva (2004: 22–23) po Apresjanu, poseben tip pragmatične informacije, povezane s kulturnimi predstavami in tradicijo, gre namreč za oceno poimenovanega, ki je kolektivno sprejeta. Konotacije so še posebej pogoste za specifične skupine besed, kot so npr. poimenovanja za telesne dele, fizično delo in tudi za živali. Čeprav so konotativni semi (nekateri jih imenujejo implicitni ali potencialni semi oz. semi kolektivne ekspresije) nebistveni za osnovni pomen leksema, pa vendar predstavljajo semantično jedro za prenesene pomene in s tem tudi frazeme. Gre namreč za kolektivno pripisane lastnosti, npr. živalim ali rastlinam, čeprav to pogosto ni objektivno preverljivo (npr. *goska je neumna*), a postanejo izhodišče za poimenovanje ljudi s takimi lastnostmi (*goska* 'neumna, domišljava ženska'). Prav zaradi neobjektivnih meril so lahko ekspresije od jezika do jezika različne, npr. poimenovanje osebe s *teletom* v srbsščini in slovenščini pomeni 'neumna oseba', v norveškem jeziku pa menda 'lepa oseba' (Dragičević: 2007: 72–73).

4.2 Konotacija je vselej bipolarna in se giblje na osi pozitivno oz. negativno. V skladu s tem bomo pri frazemih s sestavinami *kura/kokoš*, *koklja* in *puta/putka* izpostavili pozitivne ali negativne motivirajoče seme, od katerih je odvisna konotacija frazemov. Gradivno bomo izhajali le iz največjega korpusa Gigafida in izpostavili zgolj nekaj najbolj reprezentativnih zgledov.

4.2.1 Najprej bomo predstavili pozitivne seme, čeprav jih je malo in še ti so večinoma povezani s *kokljo*, tj. kokošjo, ki vali ali vodi piščance, torej gre za materinstvo. Kot pozitivna se kaže tudi velika reproduktivna sposobnost kokoši in vztrajno valjenje. Deloma pa lahko v to skupino štejemo evfemistično vlogo kletvic, v katerih nastopajo *kokoš*, *kura* ali *koklja*, ki na šaljiv način omiljujejo sicer negativno konotacijo, saj z njimi manj grobo zavračamo sogovornika.

4.2.1.1 Med odlikami koklje je vztrajnost, saj mora zelo dolgo sedeti na jajcih in jih greti, da se izvalijo piščanci. To kažejo maloštevilne (skupno le 6) pojavitve frazema (*čepeti*, *sedeti*) kot (*koklja,kura*) [*na jajcih*]²: /.../ *na tistem, kar ga imajo, pa sedijo kot koklja na jajcih*. –*Tistim, ki tega nočemo (ali si ne upamo), ne preostane drugega, kot da – podobno kot štiričlanske družine, ki se več let stiskajo v garsonjerah – kot kura na jajcih čepimo na svojih nepremičninah in čakamo /.../.*

² Uporaba okroglih oklepajev za variantne in oglatih za fakultativne sestavine je povzeta po SSF (Keber 2011: 10).

4.2.1.2 Izleganje jajc kot znak rodnosti je sem, ki je našel tudi frazeološko izrazitev, saj se pogosto reče, da je nekaj *kokoš/kura, ki nese zlata jajca*, tj. prinaša korist ali velik dobiček. Korpus potrjuje 215 takih pojavitev: *Microsoft je kokoš, ki nese zlata davčna jajca*. – *Ta država genialno davi kokoši, ki nesejo zlata jajca, in taista jajca pričakuje od jalovih kokoši*. – *Trgovci so namreč zavohali kokoš, ki nese zlata jajca*. – *Kako jo spremeniti v kuro, ki bi nesla zlata jajca?*³

4.2.1.3 Tudi materinski čut in zaščitniškost kokelj sodita med pozitivno konotirane frazeme. Razširjeno korpusno iskanje po besedni okolici pa pokaže več kot 20 pojavitev z različnimi variantami, ki jih bomo podrobneje predstavili le pri tem zgledu: *Skrbela bom zanje kot koklja varuje svoja piščeta*. – *Nad asfaltno bazo bdim bolj skrbno kot kakšna koklja nad piščeti*. – *Hahljal se je kot koklja nad piščeti*. – *“Kolikokrat sem hotel zbrati svoje otroke, kakor zbira koklja svoja piščeta pod peruti, pa niste hoteli.”* – */.../ občutek trdnosti in ob katerem se ne bi počutila kot koklja s piščetom*. – *Tako zgrožen v poltemi, podoben piščetu brez koklje, klečim na pručici*. – *Okoliške vasice so ždele v varnem zavetju narave, kot piščeta pod kokljo*. – *Otroci smo bosí in napol goli hodili za gospo in mamo kot piščeta za kokljo*. – *Stisnila se je k njemu kot pišče h koklji in naslonila glavo na njegovo ramo*. – */.../ pa še to je nujno treba dodati, da so se tam naokrog kot piščeta okrog koklje zgrnili razni nočni bari*. – *Rojena voditeljica je, potniki se je od jutranje telovadbe na lidu naprej držijo kot piščeta koklje*. – *In kot kokoš nad piščeti skrbeli za zaposlene in bdeli nad njimi*. – *Če živi v stanovanjih v središču, nad butiki in lokali kot koklja nad piščeti in oddaja stanovanja mirnim študentkam*.

Čeprav prevladujejo frazemi s pozitivnim pomenom, se pokaže, da je pretirana zaščitniškost lahko tudi škodljiva lastnost: – *Jasno, razvajaš kot koklja svoje pišče!* – »*To je samo materinska ljubezen, zaradi katere vse to govoriš, kot kakšna koklja piščetu,*« sem precej živčno rekla.⁴

4.2.1.4 Med pragmatičnimi frazemi (Jakop 2006) je z oznako šaljivo tudi *naj (koklja, kura) brcne koga* 'izraža podkrepitev trditve', ki je evfemizem, saj olepševalno govori o negativnem vrednotenju. V tem primeru predstavlja omiljeno in s tega stališča za javno rabo primernejšo kletvico v primerjavi s katero izmed bolj grobih. Skupno število pojavitev je blizu petdeset, zato bomo izpostavili le tri korpusne reprezentativne zglede: *Kletvici jebem ti sunce! in da bi te koklja brcnila! delujeta po istem mehanizmu*. – *Če to ni nezainteresiranost za promocijo, naj me koklja brcne!* – *Če pa to ni za značko, naj me kura brcne!*

Sopomenski je še frazem *da bi te kura piknila/pičila*, ki pa ostaja brez potrditve tudi v milijardnem korpusu, kar si razlagamo kot pomanjkljivost korpusa, saj je frazem še v rabi kot evfemizem. Kot ponazorilo pa dajemo nekoliko starejši zgled: *Samo naši*

³ Korpusna raba kaže tudi primer odstopanja, ko je pridevnik *zlat* ob kokoši: *Dejstvo je, da Telekom Slovenije ni zlata kokoš, ki nese jajca*.

⁴ Verjetno je tudi previdnost *koklje* ali *kokoši*, ko se premakne iz gnezda z jajci, vzrok za frazem *hoditi kot po jajcih* 'previdno, počasi', vendar korpus frazema v obliki *hoditi kot kura po jajcih* ne potrjuje.

dravski mlinarji so do sedaj dobili toliko, da so svoje mline zaprli, pa nočejo mleti. **Kura naj jih pikne.** Seveda je radi tega razburjenje velikansko (Narodna sloga, 23. 4. 1932).

4.2.1.5 Obrobno omenimo še šaljive, omiljevalne, blage in redko pojavljajoče se kletvice, ki so dejansko idiomatske besede in ne več frazemi, saj ne izpolnjujejo frazeološkega kriterija najmanj dvobesednosti oz. gre pri njih za zakrito dvobesednost (Kržišnik 2010: 87), tipično za sklopljene medmete s sestavino *kura* in *kokoš*: **matkurja** (*Običajno razumem. Tole o odpustku za greh, pa, matkurja, da ne.*)⁵ in **prmojkokoš** (*Sila redke so rožice, ki se kar izgube v bujnem plevelu tujerodnih kletvic, s katerimi si pomagamo predvsem v jezi in besu – naštejmo nekaj domačih: hudič, preklet, prmojkokoš, prmejduš, primojdunaj, krščen matiček, krucifiks.*) in **prmejkokoš** (**Prmejkokoš!**).

4.2.2 Kot kaže, a ne preseneča, so negativni semi, povezani s *kokošjo*, frazeološko še produktivnejši.

4.2.2.1 Brezglavost, paničnost, neorganiziranost so relativno pogosto ufrazemljeni. Zveza **kot kura brez glave** ima namreč preko osemdeset pojavitev. Tipični kolokatorji so v glavnem glagoli premikanja: *tekati/teči* (*Tako je še najbolje, da tekaš okoli kot kura brez glave.*), *letati/leteti* (*Velik problem so tudi nivojski prehodi in ljudje, ki kot kure brez glave letajo čez.*), *skakati* (**Kot kura brez glave sem skakal po travniku gor in dol**), *hoditi* (*Ti prekleti pešci, povsod jih je polno. Hodijo kot kure brez glave!*), *trzati* (*Nehal je dihati, samo še trzal je kot kura brez glave.*) in *poleteti* (*Velik del kupcev bo v prodajne salone »poletel kot kura brez glave«.*). Možne pa so še pojavitve tudi ob drugih, posameznih primerih glagolov, kot so: *biti, reagirati, noreti, delovati, iskati* ipd.

4.2.2.2 **Mokra** (13 pojavitev), **polita** (17 pojavitev) ali **oskubljena kokoš/kura** (68 pojavitev) zbujejo slab fizični in usmiljena vreden izgled: *Brane pogledoval oba prijatelja, ki sta bila videti kot polita kuri.* – *Oči se je počutil kot polita kokoš.* – *Delovno vzdušje je kot v rajnkem socializmu: pet gostincev poklapano, kot mokre kure, sedi za mizo.* – */.../ naju je peljal k Vltavi in naju gola kot oskubljeni kuri porinil v ledeno mrzlo vodo.* – *Po petih letih prekrasnega sodelovanja sem prišla iz frizerskega salona kot oskubljena kokoš in se tja nikoli več vrnila.* – *Palme so bile videti kot mokre ali oskubljene kokoši.*

4.2.2.3 Iz pregovora **Tudi slepa kura včasih zrno najde** je nastal dvodelni primerjalni frazem (Fink-Arsovski 2002: 12, 19) s strukturo B (primerjalni veznik) + C (primerjalna besedna zveza): **kot slepa kura zrno**, v katerem ni nujno vselej tudi glagol *najti* kot primerjana beseda. Pomensko pa govori o človeku, ki z nečim sicer uspe, a po naključju. Pojavitev tega frazema potrjuje 26 konkordanc z iskalnim pogojem *kot slepa kura*, npr.: *Ne mislite si, da boste preživeli kot slepa kura, ki mogoče res najde kako koruzno zrno.* – *Vsakič znova bi kot slepa kura raziskoval prostore in predale, preden bi našel, kar iščem.* – *Kako lahko sledite kot slepe kokoši enemu takemu sindikalistu?*

⁵ Večina pojavnice je sicer povezanih z imenom spletnega iskalnika *Mat'Kurja*.

4.2.2.4 Značilno kaotično brskanje kokoši s kremplji vsevpred po zemlji ali gnoju se je ohranilo v frazemu *brskati kot kura na gnoju* (*A, ko jo vidi, kako kot kura na gnoju brska za njenim petelinom, je konec.*). Zelo verjetno se je slika vidno neurejenih potez s kremplji na tleh prenesla na predstavo o nečistljivi, grdi pisavi, saj pravimo *pisati ali kracati kot kura* (4 pojavitve): »Zakaj kracamo kot kure?« – *Tudi tvoj piše kot kura?*

4.2.2.5 Očitno v današnji storilnostno naravnani družbi tudi zgodnje odhajanje spat ni zaželena lastnost, ki je značilna za kokošji rod. Iskanje po ključnih sestavinah z, *kura, spat* potrjuje 49 pojavitvev: Čepprav zaradi narave dela ponavadi vstaja sredi noči, *ne hodi s kurami spat*. – *Aleksander /je/ vajej nočnega življenja, Bračko pa »iti s kurami spat.«* – *Prva ga je opazila teta, ki še ni šla k počitku, saj ne hodi s kurami spat. Zvečer sicer niso imeli navade dolgo posedati. Lahko bi rekli, da so hodili s kurami spat.*

4.2.2.6 Frazem *[še] kure bi se smejale komu/čemu* 'biti kaj zelo neumno smešno' (3 pojavitve) po Kebrovi razlagi (2011: 440) temelji na tem, da veljajo kure za neumne, preproste in naivne živali: *Včasih pa res kaj takega napišeš, da bi se ti še kure smejale.* – *Saj se ti bodo še kure smejale!* – *Pa saj se nam še kure smejijo, no!*

4.2.2.7 Zelo negativno pa je poimenovanje *stara kura* (21 pojavitve) ali *stara koklja* (19 pojavitve) za žensko, saj nosita slovarski kvalifikator nizko: *Naj se že enkrat ta stara kura umakne. Naj se neha prerivati na levo in na desno!!* – *Ne moreš verjet, da so te stare koklje tako naivne. Danes že osnovnošolci poznajo internetne pasti.*

4.2.3 Potrebno je omeniti vsaj še dve sestavinsko relevantni frazeološki strukturi, ki pa nista nosilca ne pozitivne ne negativne konotacije, izhajajoče iz lastnosti te živalske vrste.

4.2.3.1 Na ironičen način je s prispodobo med *piščetom* oz. *jajcem* in *kokošjo* v pregovoru izražen odnos med starimi in mladimi v smislu, da mladi premalo cenijo znanje in izkušnje starejših, ki je tudi korpusno potrjen z dvema pojavitvama: *Iz česar jasno sledi, da je treba za zmeraj odpraviti tudi pregovor jajce več kot puta ve (otroci so pametnejši od staršev).* – *Se lahko tudi pri ustanavljanju pokrajine Posavje potrdi izrek, da lahko pišče ve več kot kura?*

4.2.3.2 Da pogoste dileme o primatu ali prvenstvu česa rešujemo s prispodobo *kure ali jajca* (137 pojavitve) oz. *kokoši ali jajca* (78 pojavitve), nam zgovorno potrjujejo številne rabe, npr.: *Pri tem se je povsem odveč spraševati, ali je bila prej kura ali jajce, torej, ali je bil muzej poln zaradi kavarne ali kavarna zaradi muzeja.* – *Bližnji vzhod ali Irak, kokoš ali jajce – kaj je bilo prej?*

5 Zakaj kokoš ni identitetni potencial slovenskega turizma?

5.1 Iz predstavljenih frazemov lahko že na prvi pogled ocenimo, da količinsko prevladujejo tako po raznolikosti semov kot pri pojavitvah tisti, ki imajo negativno konotacijo. Za *kokoš* veljajo torej določeni negativni stereotipi, skupinsko veljavne, stabilne, enostavne in posplošene kognicije (Musek 1994: 27), ki ne temeljijo na logično in empirično utemeljenih presoajah. Podobno ugotavlja tudi Ivana Vidović Bolt (2007: 422), da resnične lastnosti živali nimajo nič skupnega s takimi predstavami govorcev, ki se odražajo v frazeologiji in preko katerih se pogosto izraža negativizem iz človekovega sveta.

5.2 Z analizo konkordanc v korpusu Gigafida in TURK, v katerem se kot kolokatorja pojavita *kokoš/kura* in *Slovenija*, ki ju družita zunajjezikovna danost, tj. potek meje, ki spominja na obris kokoši, je dokazano, da so tudi v tej povezavi pozitivne konotacije v manjšini in jih lahko strnemo na naslednje najdene primere: (a) poštna znamka leta 2000 s podobo nogometne žoge, ki jo vali bela kokoš; (b) obris kokoši najde svoje mesto v grbu zveze Študentskih klubov Slovenije; (c) avtocesta v smeri vzhod–zahod je simpatično poimenovana kot povezava med možgani (vzhod) in nogami (zahod) naše male kure (Slovenije); (č) šaljiva razlaga vijugaste meje in kokošje podobe z žganjem, Kardeljem in Bakarićem; (č) pozitivno konotirana parafraza mala kokoška (Slovenija).

Toda še več je primerov, ko je Slovenija kot kokoš negativno konotirana: (a) Slovenija je kot kura, ki koplje po preteklosti; (b) slepa kura (Slovenija) praviloma zrna ne najde, npr. v zvezi NATO; (c) negativno konotirana parafraza mala kura; (č) oblika meje je vir prekletstva; (d) kokoš je plen, nikoli plenilka; (e) Slovenija je čepeča, pasivna kokoš (v evropski politiki); (f) čepeča kokoš, ki varno greje javne uslužbenke.

5.3 Na to, da je kokoš neprimerni identitetni potencial slovenskega turizma pa neposredno opozarjata tudi naslednja besedilna izseka:

Korpus TURK (Vir: Delo turizem, 2008):

*Te dni smo praznovali ne-vem-katero obletnico Sigmunda Freuda in treba si bo priznati, da vse naše tegobe s »prepoznavnostjo« niso toliko posledica zgodovinskih okoliščin kot neke elementarne odsotnosti samozavesti. Dober, samozavesten slikar pristopi k platnu in odločno nakaže konture petelina, mi pa smo iz svoje države obotavljivo in sramežljivo ustvarili kokoš. **Le kdo hodi »na turizem« v kokošnjak, raje gre na petelinje boje! Saj bi tisti »kuri« navsezadnje lahko samo dorisali tribarvni greben, pa še ponosen rep čez Tržaški zaliv in plinski terminal vse do Drnovškove točke 5 – in to bi bilo to!***

Korpus Gigafida (Vir: Revija Bukla, 2007):

*Zadnjič me je znanec iz Nemčije spraševal, **kako da za predstavitev Slovenije tolikokrat uporabimo kokoš**. Začelo se je na lutkarskem festivalu, ampak tam vsaj duhovito. Sledila je domača stran na internetu in zdaj se pernata Slovenija pojavlja že na prospektih. Potem sem mu po zemljevidu kazal, kako hecne in zgovorne oblike imajo naše meje, a je še vedno zmajeval z glavo. **Kuro poznajo prav vsi narodi in kolikor je meni znano, je nikjer ne jemljejo kot kakšen poseben simbol bistrosti in pameti - čeprav je tudi res, da se ljudski glas velikokrat moti in kateri od živali že stoletja dela nagnusno krivico.***

LITERATURA

- Dragičević, Rajna. 2007. *Leksikologija srpskog jezika*. [izd. 1]. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Fink-Arsovski, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
- Gantar, Polona. 2007. *Stalne besedne zveze v slovenščini: korpusni pristop*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Jakop, Nataša. 2006. *Pragmatična frazeologija*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Keber, Janez. 1996. *Živali v prispodobah 1*. Celje: Mohorjeva družba.
- Kržišnik, Erika. 2010. Idiomska beseda ali frazeološka enota. *Slavistična revija*. 58/1: 83–94.
- Musek, Janek. 1994. *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ristić, Stana. 2004. *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku: teorijske osnove i normativno-kulturološki aspekti*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Smole, Vera. 2005. Leksika, nanašajoča se na perutnino. V: *Arealna lingvistika: teoriji i metodi: materijali od naučnata konferencija po povod petgodišnjinata od smrtta na Božidar Vidoeski*. Topolinska, Zuzanna (red.). Skopje: Makedonska akademija na naukite i umetnostite. 269–284.
- Vidović Bolt, Ivana. 2007. Metaforika zoonima u hrvatskoj frazeologiji. V: *Kulturni bestijarij*. Marjanić, Suzana; Zaradija Kiš, Antonija. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku – Hrvatska sveučilišna naklada. 403–424.

SLOVARJI

- Keber, Janez. 2011. *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki*. Ljubljana 1998. Elektronska izdaja na plošči CD-ROM.
- Slovenski pravopis*. 2001. Toporišič, Jože (red.). Ljubljana: ZRC, ZRC SAZU.
- Snoj, Marko. 2003. *Slovenski etimološki slovar*. [izd. 2]. Ljubljana: Modrijan.

SPLETNI VIRI

- Gigafida*: Korpus slovenskega jezika. <http://www.gigafida.net>. Datum dostopa: april 2014.
- Kres*: Korpus slovenskega jezika. <http://www.korpus-kres.net/> Datum dostopa: april 2014.
- Korpus TURK: Mikolič, Vesna (vodja projekta, avtor); Beguš, Ana; Volk, Jana; Dukič, Davorin; Koderman, Miha. 2009. *Turistični korpus: [večjezični korpus turističnih besedil]*. Koper: Univerza na Primorskem. <http://turk.upr.si/> Datum dostopa: april 2014.

SUMMARY

WHY THE SLOVENES DO NOT LIKE TO IDENTIFY WITH THE HEN SHAPE OF THEIR COUNTRY?

The map of Slovenia resembles a hen. This characteristic was used in a clever way in 1996, when the illustrator Tomaž Lavrič created a hen wearing the Slovene national costume for the website named *Mat'Kurja*, which was one of the most visited Slovene websites at that time. Animals from the semantic field of poultry are commonly used as symbols, e.g. as state symbols, as mascots of sports clubs, or businesses. However, the Slovenes are reluctant to identify with the hen shape of their country, and it has not been developed into a recognizable symbol of Slovene tourism. What are the reasons for that? The answer probably lies in the fact that the Slovenes associate the meaning of 'a big domestic bird with a short neck and strong body' expressed through the set of synonyms *kokoš*, *kura*, *koklja* and *putka* mostly with its negative rather than positive senses. This is reflected in the large number of Slovene idioms involving hens with a negative connotation, as opposed to the smaller number of idioms involving hens with a positive connotation.

Key words: *idioms, animal idioms, connotation, corpus analysis, tourist identity*